

שמעתא עמיקתא

גליון תרמ"ג | פרשת תצוה וזכר | תשפ"ה | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

הלכות מצויות לפורים משולש

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

עירות המסופקות

בעירות המסופקות אם הם מוקפות מימות יהושע בן נון (עיי' לעיל בדיני קריאת המגילה מי הם), נוהגות כל מצות היום ביי"ד. [פרי"ח (סי' תרפח). וכן הביא בלוח אר"י (ס')]. אלא שראוי לירי"ש להחמיר בהם בכל דיני פורים משולש המבוארים להלן. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פכ"א אות ב והגה ז) אף דלדינא יש כמה צדדים להקל, וי"א שגם במקופין עושין הכל בער"ש, מ"מ ראוי להחמיר. דעת הגרשו"א זצ"ל (קיצור דיני פורים עמי לד) שבענין משלוח מנות יש מקום להקל לנהוג בו רק בער"ש, כיון שלדעת החו"א גם בכרכים המוקפים משלוח מנות הוא בער"ש. ובלוח אר"י (חדש אדר) כתב שעירות המסופקות עליהן לנהוג ביום ו' ככל דיני הפורים]. ואומרים על הניסים בשני ימים. [מ"ב (סי' ק"ז)]. ויש שנהגו גם לקרוא ויבא עמלק ולהפטר פקדתי, אולם למעשה לא נהגו כן, אלא קוראים ומפטרים בפרשת השבוע גם לא לומר על הניסים. [לוח אר"י (ס').]

סעודת פורים בערב שבת

אסור לקבוע בערב שבת סעודה שאינו רגיל בימי החול, מפני כבוד השבת, שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול. [שי"ע (סי' רמט סעי' ג)]. ומכל מקום סעודת מצוה שזמנה ערב שבת מותר. [רמ"א (ס').] ועל כן פורים שחל בערב שבת יעשה סעודה, אלא שלכתחלה יעשה קודם חצות היום. [רמ"א (סי' תרצה סעי' ב) ומ"ב (סי' ה), ועיי' בש"מ ב"מ שצ"ח ל"ד אפרים בשם המהר"ל (סי' נו) שנקט שעד שעה עשירית מותר לכתחלה]. ובדיעבד יסעד אף אחר זמן זה עד בין השמשות. [עיי' רמ"א (סי' רמט סעי' ג) ובמ"ב (סי' ג)]. דעת הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פ"י"ט הגה' ח"ג) שאין לקבל שבת מבעו"י ואח"כ לסעד, שלא ניכר שחשעדה לכבוד פורים, ע"כ. וכ"כ השו"ת במהרי"ל (סי' נו אות ח). ויש נוהגים לכתחלה להתחיל הסעודה מבעו"י עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין. [עיי' בספר מנהגי אר"י להר"י גליס בשם נהר מצרים, ובספר פורים שחל בשבת]. ועיי' בסמוך בענין אכילה קודם התפילה.

המשך סעודתו

נמשכה סעודתו עד הלילה, אע"פ שהתחיל מבעו"י, צריך להפסיק, שאסור לטעום (אפי' מים) קודם שיקדש. [שי"ע (סי' רע"ב סעי' ד)]. ואפי' לא קבל שבת, כי מחמת שנעשה ספק חשיכה ממילא חלה עליו שבת, וכן הדין אם קבל עליו שבת אפי' עדיין היום גדול. [מ"ב (סי' ק"א)].

פורים מפה ומקדש

אם רצונו להמשיך אכילתו, עליו לפרוס מפה ולקדש, כלומר עליו לכסות הפת עד אחר הקידוש ואח"כ יסירנה, כי היכי דתתראה דאתא הסעודה השתא ליקרא דשבתא. [שי"ע (ס') ומ"ב (סי' ק"ט)]. ועיי' בכה"ח (סי' רע"א אות כב) דלפי האר"י לא נכון לעשות כן אלא יקדש אחר תפלת ערבית.

ברכת היין בקידוש

אם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין. [ואם אין לו יין ומקדש על הפת, אינו מברך המוציא כמבואר להלן] [שי"ע (ס')], מחמת שכבר בירך בתחלת שתייתו, והי"ח שא"צ לברך על היין שבתוך הסעודה, כי אין היסח הדעת בין שתיית הכוס של קידוש לשתיית היין שבתוך הסעודה. [מ"ב (סי' ק"ט)].

ברכת המוציא

אחרי שקידש יש אומרים שאף אם היה באמצע סעודת פת עליו לחזור ולברך ברכת המוציא. [שי"ע (סי' רע"א סעי' ד)]. כי אינו יוצא בברכת המוציא שבירך בתחלת הסעודה, לפי שהקידוש שבתנאים שהיה צריך לאומרו (מפני שנאסר באכילה עד שיקדש) הוא הפסק לפיכך צריך לברך שנית ברכת המוציא. ובהמ"ז יברך רק פ"א בסוף הסעודה (משא"כ כשאין לו יין ומקדש על הפת, שזמן ברכת המוציא שלו קודם קידוש, ולא היה עדיין הפסק שיהיה צריך ומחמת זה לברך שנית, א"צ לברך המוציא לכו"ע). [מ"ב (סי' ק"ז)]. וי"א שאינו מברך המוציא. [שי"ע (ס')]. דס"ל דקידוש לא הוי הפסק. וכיון דספק ברכות להקל יש לתפוס כשיטה זו. [מ"ב (סי' ק"ח)]. ולמעשה אינו מברך דספק ברכות להקל. [מ"ב (ס')].

על לצאת לכל הדעות

לצאת להננות ממלכתי במו"ז לענין ברכת המוציא, יש לתת עצה, להשאיר לחם שלא לפניו ולכוון בשעת ברכת המוציא בתחלת סעודת פורים שלא לפטורו בברכה, וכשפורס מפה ומקדש יברך ברכת המוציא על לחם זה. [עיי' בפרי"ח (וי"ד סי' י"ט ס"ח) דס"ל דמהני להגביל חלות הברכה. וכן פסק בבבלי (סי' ח ע"ג סי' י"ד ו"א)]. ואף התבא"ש (סי' י"ט ס"ק יז) שס"ל דלא מהני, אם לא היה לפניו בשעת הברכה מודה. ואע"פ שהפ"מ (סי' קע"א א"א ס"ק א) מסתפק אם מהני להגביל חלות הברכה של ברכת המוציא, היינו שלא לפטור שאר המאכלים אבל שלא לפטור פת אחר יודה דמהני, ועיי'. ובלא"ח דעת הבי"ח (סי' תע"ג סוף אות י' ד"ה ולענין) דמהני להגביל חלות הברכה. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליונות מ"ב ו"ה].

על הניסים בסעודה שנמשכה עד הלילה

נמשכה סעודתו עד הלילה, חייב להזכיר של עכשיו, דהיינו רצה, וא"כ איך יאמר על הניסים דהוי תרתי דסתרי, וכיון שאין הזכרת עה"נ חמורה כ"כ לכן יאמר רק של שבת. וכ"כ אפילו כשלא התפלל עדיין, ובפרט אם התפלל מקודם בודאי אינו כדאי להזכיר אח"כ עה"נ בבמהמ"ז. [מ"ב (סי' תרצה ס"ק ט)]. ואם לא אכל כליל שבת, אלא רק מברך בהמ"ז על הסעודה שאכל בער"ש, לדעת השו"ע (סי' רע"א סעי' ו) מזכיר רצה ולדעת הרמ"א אינו מזכיר רצה. ואם לא התפלל מעריב יזכיר עה"נ, עיי' מ"ב (סי' קפ"ח ס"ק לב).]

לפי"ה הסעודה ואח"כ להתפלל

אם רצונו לפרוס מפה ולקדש ולהתפלל תפלת מעריב מאוחר יותר, מותר לעשות כן בתנאי שיתחיל סעודתו חצי שעה קודם זמן מעריב. [מ"ב (סי' רע"א ס"ק י"א)]. ואם לא התחיל חצי שעה לפני הזמן יכול למנות שומר שיוזכר לו להתפלל (ויהיה שלא ישתכר). [רמ"א (סי' רלב סעי' ב), מ"ב (סי' תרכ"ב ס"ק ז) ושעה"צ (שם) וצ"ח (ח"ו ס"ו)]. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ה].

בן כרף, למעור סעודה לכבוד פורים של פרוזים

מותר לבן כרף לסעד בערב שבת לכבוד פורים של פרוזים. [עיי' ברמ"א (סי' תרצה סעי' ב) שכת' שיש חיוב משתה ושמחה בבי הימים. וכן א"ל חכם אחד שליט"א בשם הגרונ"ק זצ"ל. ובפרט שזנה זו שיש סוברים שכן כרף חייב בסעודה ביום שישל].

קבל שבת וזכור שלא שמע קריאת המגילה

מי שלא קרא מגילה בער"ש, אפי' קיבל שבת רשאי לקרותה עד הערב. [התערורת תשובה (סי' תצ"ג משום דהוי קבלה בטעות]. ואם נמשך עד בתי"ש יקראנה בלי ברכה. [עיי' מ"ב (סי' תרפ"ד ס"ק ה)].

תענית אסתר

הובת הצום

מתענים ביי"ג באדר ואם חל פורים בא' בשבת, מקדימין ליום חמישלי. [שי"ע (סי' תרפ"ד סעי' ב)].
רחיצה בחמין
תענית זו אינה אסורה אלא באכילה ושתיה, אבל רחיצה בחמין ושאר חומרות שיש נוהגים בשאר תעניות, אינן נוהגות בתענית זו. [עיי' בשעה"צ (סי' תקנ"א אותיות ח-ט) וביאור הלכה (רס"י תקנ"א), ומשמע שמחמרים רק בשאר תעניות ולא בתענית אסתר].

רחיצת הפה

אין לרחוץ הפה גם בתענית זו. ובמקום צער יש להתיר, ויהיה לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבוא לידי בליעה. [מ"ב (סי' תקס"ז ס"ק י"א). וכ"כ בשרגא המאר (ח"ח סי' עז אות ב)].

מעוברות ומניקות

מעוברות ומניקות, לדעת השו"ע (סי' תקנ"ד סעי' ה) פטורות מלהתענות. ונחלקו הפוסקים בדעת הרמ"א (בסי' תק"נ) שמחמיר בשאר צומות א"כ מצטערות, יש אומרים שפטורות מתענית זו. [שי"ע (ס')]. ויש מחמירים אם אינן מצטרות. [א"ר (שם) ועיי' בשעה"צ (סי' תקנ"ד אות ג)]. ולמעשה בזמנינו שהנשים חלשות אין עליהן לצום. [עיי' במ"ב (סי' ק"ד) ובשעה"צ שכת' שהכל לפי המנהג. ועיי' במהר"ש (דעת תורה שם) ובכה"ח (אות כא) שפסקו להקל. ובדברי יציב (ח"ב סי' רצ"ב) כתי' שבדורנו יש להקל. ועיי' בשו"ת עקיבה יוסף (שלו"נג סי' קע"ד) בשם החת"ס להקל למעוברות ומניקות וז"ל ביה"כ, ולשאר נשים וז"ל ת"ב ויה"כ. ועיי' עוד בהלכ"ש (מועדים פ"ג הגה' ט"ז) בשם הגרשו"א זצ"ל].

חולה שאין בו סכנה

חולה שאין בו סכנה פטור מלהתענות [שעה"צ (סי' תרצ"ב אות ט) ושו"ת הלכות (אות ו)], וחולה לענין זה פירושו שנגל למשכב מחמת חולי, או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאז אף על פי שהולך כבריא דינו כאילו נפל למשכב. [אור לציון (ח"ג פכ"ט אות ח). ועיי' במ"ב (סי' תקנ"ד ס"ק י"א)]. ואם התענית נדחה אף מי שחולה קצת (כגון שמחמת הצום עלול להיות חולה גמור) אינו מתענה. [עיי' שבות יעקב (ח"ג סי' לו) וביאור הלכה (סי' תקנ"ד ד"ה ואי"נ)].

הש בראשו ומצטער הרבה

בתענית זו אף מי שחש בראשו מצטער הרבה פטור מהתענית. [עיי' ברמ"א (סי' תרפ"ד סעי' ב) ובמ"ב (סי' תע"ג ס"ק ב). ועיי' בכה"ח (שם אות יז)].

הצום משפיע עליו שיצטער בפורים

מי שמחמת הצום יצטער ביום הפורים, כגון מחמת חולשה וכדו', פטור מהתענית. [מהר"ש (דעת תורה שם סעי' ב ד"ה ועיי' שו"ת). וענין זה מצונו במ"ב (סי' תע"ג ס"ק ב)].

בעלי ברית, פדיון הבן, והתן בשבועת ימי המשתה

בעלי ברית (אבי הבן, אמו, המוהל והסנדק, אבל לא המכניס והמוציא וכ"ש שארי קרואים) ובעלי פדיון הבן, וכן חתן וכלה בז' ימי המשתה, המנהג להקל שלא יצומו בתענית אסתר. [עיי' בשעה"צ (סי' תרפ"ד אות טז)]. וכן פסקו הגרשו"א זצ"ל (הלכות והנהגות עמי ד, ה) והגר"ק זצ"ל (חוט שני שבת ח"ב עמי ש"ב) הביא בשם החו"א שאין לחתן וכלה בימי זה ברכות להתענות תענית אסתר. וכן הוא בארחות רבנו (ח"ג עמי לד) בשם הגר"ק זצ"ל].

הקראות בלברית מילה

בתענית אסתר שנדחה נחלקו הפוסקים האם מותר לשאר הקרואים לאכול בסעודה. [מ"ב (סי' תרפ"ד ס"ק ז) והביא שהמיקל יש על מי לסמוך]. ולמעשה המנהג לאסור. [ח"י"א (כלל קנה אות ג), קשו"ע (סי' קמ"א אות ג), בה"ח (אות כז) ומבית לוי (חט"ו עמי יח)].

זכר למחצית השקל

נתינת מחצית השקל

יש לתת קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום באותו זמן זכר למחצית השקל שהיו נוטניו באדר. [רמ"א (סי' תרצ"ד סעי' א)]. ומאחר שג' פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן ג' מחציות. [רמ"א (ס')]. ומן הדין יש לתת מגיל י"ג שנים, אלא שהמנהג לתת אף בעד בניו הקטנים ואשה מעוברת בעד ולדה. [מ"ב (סי' ק"ה)]. ויש נוהגים לתת אף עבור נשים והבנות. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"י"ח הגה' ח"ג), הגרשו"א זצ"ל (אשרי האי"ש פ"מ"ב אות ג) ושבת הלוי (ח"ו סי' קפ)]. ועיי' בכה"ח (אותיות י"ט - כ) שגם מנהג בני ספרד לעשות זכר למחצית, ועיי' שמי שידו משגת לעשות זאת בשלימות דהיינו שיתן מטבע שמוציא אותו מקום ששמו מחצית ויש בו כסף מוזקק שיעור מחצית"ש ועי"פ יתן השו"י שלו, עיי"ש].

זמן נתינתה

יש לתת מחצית השקל בכלל פורים קודם שמתפללים מנחה. [רמ"א (סי' תרצ"ד סעי' א)]. ועכשיו נוהגין ליתן מחצית"ש בתענית אסתר קודם מנחה. [מ"ב (סי' ד)]. ובני הכרכים שאצלם התענית אינה בערב פורים, יש אומרים שאף הם נהגו ליתנו בתענית אחר מנחה. [לוח אר"י (לגרמ"ט)]. ויש שנהגו ליתנו בליל ט"ו קודם תפלת ערבית. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פורים פ"ח אות ט) והגרשו"א זצ"ל (אשרי האי"ש פ"מ"ב אות ב)]. ואם לא נתן לפני פורים יתן לאחר פורים. [הגרשו"א זצ"ל (הלכות והנהגות פורים)].

דיני העיירות ביום שישו

מצוות היום

ט"ו באדר שחל להיות בשבת, בעיירות מוקפות חומה נוהגים דיני פורים ביי"ד כבכל שנה. ואומרים עה"נ ביי"ד ולא בט"ו. [מ"ב (סי' תרפ"ח ס"ק יז)]. ובענין סדר התפלה עיי' משי"כ בדיני בני כרכים ביום שישו.

עשיית מלאכה

מן הדין מותר לעשות מלאכה בפורים, אלא שבני אשכנז נהגו איסור. [רמ"א (סי' תרצ"ד סעי' א)]. ולבני ספרד תלוי לפי מנהג המקומות (והמנהג הפשוט הוא להחמיר). [ברכ"י (שם אות ב)].

